ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΠΑΤΡΙΔΑ

"Η δική μου η πατρίδα έχει μοιραστεί στα δυό, ποιό από τα δυό κομμάτια πρέπει ναγαπώ;" Από πρώτη άποψη φαίνεται να πρόκειται για σοβαρό δίλημμα. Ωστόσο δεν πρόκειται για κάτι τέτοιο αλλά για τη γεμάτη αγωνία φωνή της νέας ποιήτριας συμπατριώτισσας Neşe Yaşın που βλέπει να της μοιράζουν τη πατρίδα και να προσπαθούν να την αναγκάσουν να διαλέξει το ένα από τα δυό κομμάτια.

Αρχίζω την εισήγησή μου μ'αυτό τον κάπως ανορθόδοξο τρόπο, δημιουργώντας ίσως κάποια προδιάθεση θεώρησης της πατρίδας από δυό διαφορετικές γωνιές που συγκλίνουν. Στις επόμενες γραμμές θα προσπαθήσω να υποβάλω την ιδέα ότι τα πράματα διαφέρουν και ότι η ιδέα της πατρίδας ξεκινά για όλους μας από το ίδιο κέντρο.

Στις εισηγήσεις των άλλων ομιλιτών γίνεται σαφής αναφορά στις έννοιες κράτος και έθνος και προσπάθεια τοποθέτησης τους στη σύγχρονη κυπριακή πραγματικότητα. Βασικά γιατί εγώ δεν είμαι ειδικός, θα προσπαθήσω να κρατήσω τη δική μου εισήγηση σένα όσο γίνεται απλούστευμένο επίπεδο, δημιουργώντας πιο πολύ ερωτηματικά παρά δίνοντας επιστημονικές εκδοχές και εξηγήσεις.

Ξεκινώ από μιαν απλή παραδοχή ότι, στη Κύπρο ζούμε Κύπριοι, κάπου 650,000 άνθρωποι. Ακόμα ότι τα πρώτα αχνάρια παρουσίας σ'αυτό τον τόοπο είναι χρονικά τοποθετημένα με βάση την εθνολογική υποδιαίρεση που ανήκουν, μερικών πριν 400, άλλων πριν 800 άλλων πριν 1,200, κάποιων άλλων πριν 1,400 και των πολλών πριν 3,200 χρόνια. Ωστόσο αν μείνω μ'αυτή τη δήλωση δεν θα πρέπει να ακριβολογώ, αφού τα ευρήματα της Χοιροκιτίας παν πίσω 8,000 χρόνια.

Έχουμε δηλαδή οι Κύπριοι, με βάση τα ευρήματα, μια ιστορία 8,000 χρόνων και είναι η δική μου θέση ότι μια και δεν μπορώ παρά να θεωρήσω σαν πρωταρχικής σημασίας τον παράγοντα ιστορικός χώρος, αυτά τα 8,000 χρόνια αποτελούν την ιστορία μας, όλων των Κυπρίων. Γιατί αν προς στιγμή θελήσουμε να αποδώσουμε την ιστορική κληρονομιά στη κοινότητα με τη μεγαλύτερη παρουσία στον τόπο, σε ποιόν ανήκει η περίοδος που προηγήθηκε της άφιξης των Αχαιών το 1,200 π.χ.;

Επειδή έχουμε οι σημερινοί Κύπριοι διαφορετικές καταβολές, είναι φυσικό να έχουμε και πολιτικές διαφορές, που σε μερικές περιπτώσεις είναι σημαντικές, όπως είναι η γλώσσα και η θρησκεία καθώς και τα ήθη και έθιμα που δεν είναι άσχετα με τα δυό πρώτα στοιχεία. Είναι αναντίλεκτο ότι υπάρχουν σήμερα στη Κύπρο δυό βασικές θρησκείες και δυό βασικές γλώσσες, που δεδομένου του μορφωτικού επιπέδου της χώρας, δίνουν στις κοινότητες που την απαρτίζουν σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, ξέχωρα πολιτιστικά χαρακτηριστικά που τις ξεχωρίζουν μεταξύ τους και που επιτρέπουν ταυτόχρονα στη Κυπριακή κοινωνία, να χαρακτηριστεί σαν πλουραλιστική. Αλλά αν η Κυπριακή κοινωνία είναι πλουραλιστική, έχουμε συνειδητοποιήσει αυτό το γεγονός και τις προεκτάσεις του; Μήπως θα πρέπει εδώ να αναζητήσουμε κάποιες από τις ρίζες του κυπριακού προβλήματος;

Θα αποφύγω να καταπιαστώ με την έννοια του έθνους, γιατί το έχει κάμει άλλος ομιλητής αλλά ακόμα γιατί είναι εκείνη κατεξοχήν η έννοια που πέρασε και ακόμα περνά από διάφορα στάδια εξέλιξης και για την οποία υπάρχει μεγάλη διαφορά απόψεων όσον αφορά τα συστατικά στοιχεία αλλά και το όλο φιλοσοφικό/της περίβλημα. Θα περιοριστώ απλώς να παρατηρήσω ότι στις ευρωπαϊκές γλώσσες, η έννοια του έθνους προέρχεται από το λατινικό nasci που σημαίνει γεννώμαι και ότι στα αγγλικά και σε άλλες πολλές γλώσσες, το έθνος είναι συνώνυμο του κράτους. Ωστόσο ούτε στη θεωρία της έννοιας του κράτους σκοπεύω να μπω.

Θα αρκεστώ απλώς να σημειώσω ότι από το 1960 έχουμε δικό μας κράτος οι Κύπριοι, με δικούς μας κρατικούς θεσμούς, σε αντιδιαστολή με το τουρκικό ή το ελληνικό, για να περιοριστώ σ'αυτή τη σύγκριση, που δεν είναι δικά μας, έστω και αν θα το θέλαμε η μια ή η άλλη κοινότητα.... Δεν είναι δικά μας γιατί δεν είμαστε πολίτες τους και δεν έχουμε ούτε τα δικαιώματα ούτε τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τα σχετικά συντάγματα των δυό χωρών. Η έννοια λοιπόν του κράτους είναι εκεί που συναντιόμαστε όλοι οι Κύπριοι, το κοινό, ενοποιητικό στοιχείο και ταυτόχρονα εκείνο που μας ξεχωρίζει από όσους δεν είναι Κύπριοι.

Αντίθετα διαιρετικό στοιχείο ανάμεσα μας τους Κυπρίους είναι τα πολιτιστικά στοιχεία όπου παρουσιάζουν οι διάφορες κοινότητες τις βασικές τους διαφορές, έστω και αν υπήρξαν στη διάρκεια της

μακραίωνης συμβίωσης κάποιες αλληλεπιδράσεις.

Και θα ήθελα εδώ να υποβάλω δυό ερωτήματα: Συνειδητοποιήσαμε οι Κύπριοι ότι ιδρύσαμε δικό μας κράτος και δεχτήκαμε τους θεσμούς και τα σύμβολα του; Για παράδειγμα, έχει ο μέσος Κύπριος συνειδητοποιήσει ότι η δική του σημαία, εκείνη που θα πρέπει να τον εκφράζει, είναι η Κυπριακή; Όσο για το δεύτερο ερώτημα, πηγάζει μέσα από το κυπριακό κράτος και τις δεδομένες για μας τους Κυπρίους πολιτιστικές διαφορές. Αν τα ενοποιητικά στοιχεία του Κυπρίου είναι τα κρατικά και αν τα διαιρετικά είναι τα πολιτιστικά, δεν θάπρεπε λογικά όλοι οι Κύπριοι που δεν επιθυμούν τον αφανισμό και εργάζονται για την επιβίωση αυτού του τόπου, να τονίζουν τα πρώτα και όχι τα δεύτερα, όσο σημαντικά και αν είναι τα πολιτιστικά μας χαρακτηριστικά;

Σχετική με τις έννοιες κράτος, έθνος, χώρα είναι και η έννοια της πατρίδας. Ωστόσο η τοποθέτηση της σε σχέση με τις έννοιες αυτές δεν είναι εύκολη, γεγονός που δυσχεραίνεται ακόμα πιο πολύ γιατί η έννοια σαν τέτοια δεν έτυχε μέχρι τώρα της προσοχής της παγκόσμιας βιβλιογραφίας. Πράγματι οι όροι Vaterland στα γερμανικά, motherland στα αγγλικά, patria στα ιταλικά, σχεδόν καθόλου δεν φαίνεται να απασχολούν τις αντίστοιχες σύγχρονες εθνικές βιβλιογραφίες και ούτε φαίνεται να έχει γίνει προσπάθεια κάποιας επιστημονικής ανάλυσης και οριοθέτησής τους. Αντίθετα ο όρος πατρίδα απαντά συχνά στην λογοτεχνία και φυσικά και την ελληνική.

Ο ορισμός που δίνει γνωστή ελληνική εγκυκλοπαίδεια για τη πατρίδα είναι ότι είναι η <u>χώρα</u> των πατέρων μας όπου καθένας από μας <u>γεννιέται και ανατρέφεται</u> και της οποίας είναι <u>πολίτης</u> ή από την οποία προέρχεται αν διαμένει σε ξένο μέρος. Γίνεται σχετικά η παρατήρηση ότι, η έννοια της πατρίδας διαμορφώθηκε σιγά-σιγά, μόλις ο άνθρωπος έπαυσε να ζει <u>πλάνητα βίον</u> και εγκαταστάθηκε μόνιμα σε κάποια περιοχή.

Αν αυτά είναι τα συστατικά της πατρίδας, κεντρική θέση φαίνεται να έχει ο χώρος, ο τόπος που γεννιέται κανείς. Κάποια σύγχυση δημιουργείται από την ιδιότητα του πολίτη που γεννήθηκε κάπου αλλού, που ωστόσο σκοπόν έχει να καλύψει τους απόδημους βασικά.... Όμως

αποδοχή αυτού του στοιχείου κατά κυριολεξία , θα δήμιουργούσε το άτοπον ή να έχει κάποιος δυό πατρίδες ή οι λεγόμενες νέες χώρες όπως η Αμερική, ο Καναδάς, η Βραζιλία και η Αυστραλία να μην είναι η πατρίδα κανενός. Αντίθετα τα στοιχεία μόνιμης εγκατάστασης σε κάποια περιοχή όπου κάποιος ανατρέφεται και μεγαλώνει, τείνουν να δημιουργήσουν την εντύπωση ότι πατρίδα είναι ο χώρος όπου κάποιος γεννιέται ή καταλήγει να ζει. Αν έτσι έχουν τα πράματα, η πατρίδα κάποιου η μια και μοναδική (πουθενά δεν φαίνεται να υποστηρίζεται η ιδέα των δυό πατρίδων), είναι η χώρα στην οποία γεννιέται, ζει και μεγαλώνει. Λέει ο Γκαίτε σχετικά: όταν μπορούμε να βρούμε ένα μέρος για να αναπαυθούμε, ένα χωράφι για να μας θρέψει, ένα σπίτι για να μας σκεπάσει, αυτή είναι η πατρίδα μας. Αν κάτι τέτοιο είναι σωστό, γιατί προβληματίζει ακόμα τον Κύπριο ενσυνείδητα ή υποσυνείδητα ποιά είναι η πατρίδα του και γιατί του επιτείνεται η σύγχυση για ιδιαίτερη, για μικρή ή μεγάλη πατρίδα, θυγατέρα ή μητέρα πατρίδα; Αν έτσι έχουν τα πράματα και αφού η ιδέα του χώρου είναι τόσο κεντρική, είναι δυνατόν η έννοια της πατρίδας να μοιράζεται σε δυό χώρους; Η αντικρύζοντας το θέμα από μιαν άλλη σκοπιά, είναι δυνατόν οι κοινότητες της Κύπρου να μην έχουν μια και την ίδια πατρίδα, αλλά διαφορετικές;

Έρχεται ωστόσο το ίδιο σύγγραμμα να προσομοιάσει την πατρίδα με το έθνος και να της προσδώσει κάποια "εθνικά" χαρακτηριστικά όπως τη καταγωγή, τη γλώσσα, τη θρησκεία, την ιστορία, κοινά ήθη και έθιμα και γενικά ομοιογενή πολιτιστικά στοιχεία. Ωστόσο, αν υιοθετηθεί αυτή η εκδοχή για τη πατρίδα, τότε οι άνθρωποι που δεν έχουν κοινά τα πιο πάνω χαρακτηριστικά, δεν έχουν κοινή και την πατρίδα. Αλλά μένα τέτοιο συμπέρασμα ποιά πατρίδα έχουν οι Αμερικάνοί όταν οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν δεκάδες θρησκείες και ζωντανά ακόμα σε πολλές περιπτώσεις τα "εθνικά" ήθη και έθιμα ή σαν δεύτερη έστω, και τη γλώσσα της παληάς χώρας καταγωγής; Ποιά πατρίδα έχουν οι Ινδοί με μια Ινδία με πάνω από τρακόσιες γλώσσες και διαλέκτους και μισή δωδεκάδα θρησκείες μείζονος σημασίας;

Ποιά πατρίδα έχουν οι Ελβετοί με τις τέσσερεις γλώσσες, τις τρεις καθαρά χωριστές κουλτούρες και τις δυό βασικές θρησκείες; Μήπως δεν είναι πατρίδα των Σλοβένων, Σέρβων Μακεδόνων ή των Κροατών η Γιουγκοσλαβία;

Δυσκολεύομαι να συλλάβω πώς θα μπορούσε να ήταν σήμερα η διεθνής κοινωνία, αν εξακολουθούσε να ισχύει το παληό απόφθεγμα του Ludwig Wittgenstein ότι, "τα όρια της γλώσσας μου είναι τα όρια του κόσμου μου"... Άλλωστε ο Χριστός (πρβλ. Ματθαίος 12, 46-50), όταν του είπαν ότι η μητέρα και τα αδέλφια του ζητούν να τον δουν και να του μιλήσουν, απάντησε "τις εστίν η μήτηρ μου και τίνες εισίν οι αδελφοί μου"... Και αφού έδειξε προς τους μηθητές του είπε "ιδού η μήτηρ μου και οι αδελφοί μου, όστις γαρ αν ποιήσει το θέλημα του πατρός μου του εν ουρανοίς, αυτός μοι αδελφός και αδελφή και μήτηρ εστίν", δείχνοντας καθαρά την αναζήτηση της κοινότητας όχι στους δεσμούς του αίματος και της γλώσσας αλλά των ιδεών και της επικοινωνίας.

Σε μια πρόσφατη μελέτη, υποστηρίζεται η άποψη ότι η πατρίδα/έθνος, στηρίζεται βασικά στην έννοια της κατά φαντασία κοινότητας. Κατά φαντασία με την έννοια ότι τα μέλη αυτά της κοινότητας, στην ουσία ποτέ δε θα δουν το μεγαλύτερο μέρος των άλλων μελών, ούτε θα τα ακούσουν. Σ'αυτή την αντίληψη της πατρίδας εγγενές είναι το στοιχείο ότι η ανθρώπινη παρουσία γίνεται απλώς αισθητή. Ωστόσο ο κοινωνιολόγος Gavin Kitching υποστηρίζει ότι αυτό ακριβώς που λείπει από την έννοια της προσέγγισης της πατρίδας μέσο του εθνικισμού είναι ότι, δεν υπάρχει πραγματική αίσθηση του ανθρώπου και αν είναι κάτι για το οποίο πρέπει κανείς να αμφιβάλλει για τον εθνικισμό, όπως αντιλαμβάνεται την πατρίδα, είναι η έλλειψη του ανθρωπισμού του.

Σε μια προσπάθεια να καθορίσει την πατρίδα, διαχωρίζοντας την από τη γειτονική χώρα, παρατηρά η ίδια εγκυκλοπαίδεια που αναφέρθηκα προηγουμένως ότι οι άνθρωποι αυτοί (οι γείτονες), είναι πολυ διαφορετικοί, με άλλη γλώσσα, άλλη θρησκεία, διαφορετική νοοτροπία, έτσι που δεν πρέπει να τους έχει κανείς την ελάχιστην εμπιστοσύνην!! Δεν είναι αυτό άραγε καθαρή έλλειψη ανθρωπισμού;

Και τούτο φυσικά χωρίς να αμφισβητείται ότι ο πατριωτισμός είναι ικανός να ξυπνήσει την αγάπη την στοργή και την αυταπάρνηση για την πατρίδα, συναίσθημα γνωστό σ'όλους τους ανθρώπους...

Αναφέρθηκα πιο πάνω στην Ελβετία και επανέρχομαι ξανά, γιατί από τον 13ο αιώνα, όταν άρχισε η σύνθεση της μέχρι τον 18ο αιώνα που άρχισε να παίρνει τη σημερινή της μορφή, ήταν η χώρα ένας μικρόκοσμος του τότε κόσμου. Έντονες θρησκευτικές διαμάχες, σοβαρές

γλωσσικές διαφορές, συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων ακόμα και ταξικές, για ένα διάστημα τουλάχιστον, διαμάχες. Ωστόσο οι εγγενείς μηχανισμοί επίλυσης των εσωτερικών διαφορών αρχικά, που έμπαιναν σε κίνηση όταν γίνονταν πιο εμφανείς οι εξωτερικοί κίνδυνοι και αργότερα η ανάπτυξη της νομιμοφροσύνης προς τη χώρα καθώς και της ελβετικής συνείδησης, εβοήθησαν την χαλαρή ελβετική συνομοσπονδία, που αντιμετώπιζε όπως κι΄εμείς προβλήματα πολιτιστικού, αν όχι και πολιτικού διπολισμού, να επιβιώσει και να σταθεροποιηθεί. Κατάφεραν οι ζηλόφθονες της κυριαρχίας ο ένας του άλλου, οι αρχικά φιλοπόλεμοι και χωρίς διπλωματική παράδοση Ελβετοί, να διατηρήσουν την εθνική τους κυριαρχία, σε μια Ευρώπη που σπαρασσόταν από τη διαμάχη και την αναρχία.

Εικοσιδυό εν πολλοίς διαφορετικά καντόνια, αποτελούν σήμερα μια λειτουργική και ισορροπημένη ομοσπονδία, με ένα εξαιρετικά δημοκρατικό σύστημα ελέγχου. Οι σκληροί θρησκευτικοί και ταξικοί πόλεμοι του 16ου και του 17ου αιώνα ανήκουν στο παρελθόν, ενώ οι σφήνες που πολλοί γειτονικοί λαοί δοκίμασαν να βάλουν ανάμεσα στα καντόνια για να τα κατακτήσουν, απέτυχαν.

Παρά τα πολυάριθμα διαιρετικά στοιχεία που ενυπάρχουν στον πληθυσμό της διαθέτει σήμερα η Ελβετία μια αναμφισβήτητη ενότητα, κι΄αυτό γιατί, αντίθετα με μας, αγωνίστηκαν οι Ελβετοί σ΄αυτό το διάστημα ενάντια του ίδιου τους του εαυτού, αντιπαραθέτοντας στο πάθος τη λογική και τη θέληση στο ένστικτο.

Θα πρέπει εδώ να αναφερθεί ότι δυό έντονα χαρακτηριστικά του Ελβετού είναι η ανάγκη για ανεξαρτησία και το πολύ έντονο εθνικό αίσθημα, στοιχεία που επιτρέπουν τη συμβίωση κοινοτήτων που διαφέρουν από πλευράς εθνότητας, κουλτούρας, γλώσσας και θρησκείας. Ωστόσο το ελβετικό αίσθημα, τότε μόνο μπόρεσε να σταθεροποιηθεί, όταν η κεντρομόλος δύναμη έγινε μεγαλύτερη από τη φυγόκεντρο που προκαλούσαν οι φυλετικές και πολιτιστικές έλξεις των μεγαλύτερων γειτονικών χωρών.

Ο διάσημος Ελβετός νομοθέτης Max Huber παρατήρησε ότι η Ελβετία είναι ένα έθνος βασισμένο όχι σ΄ένα λαό ενωμένο με τη γλώσσα, τη φυλή, ή τη θρησκεία αλλά σε μια ορατή, ιστορική ή εθελούσια πράξη, ένα είδος πολιτικής κουλτούρας.

Μιλώντας για τον εθνισμό ο Εβραίος διανοούμενος Ahad Ha'am αναφέρει ότι πρόκειται για ένα φαινόμενο που έχει να κάμει με τον εσωτερικό ψυχισμό του ανθρώπου και όχι με οποιαδήποτε αντικειμενική πραγματικότητα. Είναι δηλαδή ο εθνισμός εκείνο που νοιώθει το άτομο στη καρδιά του και όχι η ομάδα που έχει την ίδια θρησκεία και μιλά την ίδια γλώσσα.

Καταλήγοντας θα ήθελα να θέσω ένα τελευταίο ερώτημα: Θα μπορέσουμε οι Κύπριοι να κάμουμε μια σωστή ενδοσκόπηση και να διακριβώσουμε ότ στο βάθος της καρδιάς μας είναι η Κύπρος; Και στη συνέχεια, αφήνοντας κατά μέρος τον συναισθηματισμό, να προβληματιστούμε αν είναι δυνατόν να επιβιώσει η Κύπρος με το διακοινοτικό ανταγωνισμό, την απουσία αφοσίωσης και νομιμοφροσύνης προς το κράτος και τη χώρα μας, την εξωστρέφεια, και δυό κοινότητες που θα συνεχίσουν να αλληλουποβλέπονται και να κοιτάζουν με περιφρόνηση τη κουλτούρα και την ύπαρξη η μια της άλλης;

Τα πολιτιστικά μας στοιχεία είναι σημαντικά και θα πρέπει να τα συντηρήσουμε, συντηρώντας έτσι αναπόφευκτα και κάποιες διαφορές. Δεν θα πρέπει ωστόσο πιο σημαντική από τις διαφορές μας να είναι η επιβίωση της πατρίδας μας; Θάταν τραγικό αν κάποια ώρα ήταν ο Κύπριος αναγκασμένος να αποφασίσει ποιό από τα δυό κομμάτια της πατρίδας θα πρέπει ναγαπά...